

másolás művészetétől (*Új Symposion*, 1984. 11–12., 2–6.) kezdve a különböző művészeti ágakra és rendezvényekre való reflexiókig.

(5) Szombathy Bálint (1987): *Művészek és művészetek*. Tanulmányok, Forum Könyvkiadó, Újvidék. 17. (A betűhibát korrigáltam. HNP)

(6) Uo. 29.

(7) Uo. 33.

(8) Uo. 44.

(9) Uo. 65.

(10) Uo. 70.

(11) Petőcz András (1990): „A társadalom is műalkotás” – Szombathy Bálintról. In: uő.: *A jelben-létezés méltósága*. Colosseum Kiadó, Budapest. 140.

(12) Szombathy Bálint (1991): *Új idők, új művészet. Modernista törekvések Jugoszláviában századunk második felében*. Ismeretterjesztő olvasmány műkedvelőknek, Forum Könyvkiadó, Újvidék. 7.

(13) Vö: Kulcsár Szabó Ernő (1994): A modellalkotás nehézségei (Hegyi Lóránd: Avantgarde és tranzavantgarde). In: *KSZE: Az új kritika dilemmái*. Az irodalomértés helyzete az ezredvégen, Balassi Kiadó, Budapest. 220–228.

(14) Szombathy, i.m. 51.

(15) „Az új művészeti gyakorlat a nemzetközi konceptualizmus legtágabb fogalmi rendszerében jelentkező művészeti törekvések Jugoszláviában honos terminusa.” Uo. 50.

(16) Uo. 77.

(17) Szombathy Bálint (2004): *Art Tot(h)al. Tóth Gábor munkásságának megközelítése 1968–2003*. Ráció Kiadó, Budapest. 8., 12.

(18) Érdemes itt felhívunk a figyelmet arra, hogy ennek a fejezetnek a Magyar Műhelybeli közlését egy igen alapos, a ’80-as évek experimentális irodalmára kitekintő rész indítja, mely a monográfiában nem szerepel. Szombathy Bálint (2003): Tóth Gábor korai költészete a poézis nyelvi és fogalmi átértékelésének jegyében, *Magyar Műhely* 126. 2., 12–20.

(19) Szombathy Bálint: *Art Tot(h)al. Tóth Gábor munkásságának megközelítése 1968–2003*, 63.

(20) Uo. 80.

(21) Uo. 103., illetve 122.

(22) Uo. 127.

(23) Éppen ezért nem szállnánk vitába itt a monográfiáktól megszokott túlzásokkal. (Vö. pl.: az Idea-Book „egy olyan konstans tóthi dilemma, amely akár az ógórög bölcsélet alapkérdéseivel is hitelesen cseng össze.” Uo. 130.)

(24) Vö. 18. jegyzet.

(25) Szombathy Bálint (2005): *A konkrét költészet útjai*. Képirás Művészeti Alapítvány, Kaposvár – Szigetvári Kultúr- és Zöld Zóna Egyesület, 24.

Szombathy Bálint (2005): *A konkrét költészet útjai*.

Képirás füzetek, Kaposvár.

H. Nagy Péter

Iskolakultúra

Angol és amerikai kifejezések szótára

Hiánypótló művet tart a kezében az olvasó, hiszen ekkora terjedelmű kétnyelvű frazeológiai szótár eddig nem volt a piacon. Magay Tamás egyrészt az angolul legalább középhaladó szinten tudó nyelvtanulóknak nyújt óriási segítséget, másrészt pedig az angol nyelvvél magas szinten foglalkozók számára (akár nyelvtanárok számára) is jól használható, érdekes segédkönyvet hozott létre.

A szótárt, amelynek alcíme, „A Dictionary of English and American Idioms in Hungarian”, az tudja használni eredménnyel, aki legalább középhaladó szinten tud angolul, hiszen az angol nyelvű példamondatok egy részének fordítását nem tartalmazza a szótár. Ennek oka egyrészt, hogy így gondolkodásra készíti a tanulót, mivel az

nem találja készen minden szó, kifejezés magyar fordítását; másrészt helytakarékosági okokból döntött így a szótár szerkesztője.

A magyar nyelvű bevezetésből megtudjuk, hogy a mű „többszörösen bővített és gyökeresen átdolgozott kiadása az 1966-ban megjelent ‚Anglicizmusok – Amerikanizmusok’ című kötetnek”. Valóban, már első ránézésre megállapíthatjuk, hogy ez az új kötet jóval több kifejezést tartalmaz ősenél, hozzávetőlegesen hatezer névszói és hatezer igei szókapcsolatot, 14 000 példamondattal illusztrálva. Felmerül a kérdés, hogy mi számít szókapcsolatnak, mi kerüljön a szótárba. A meghatározás szerint, „olyan többszavas állandósult szókapcsolatokat értünk az általunk szótározott nyelvi egységeken, amelyeknek alkotóelemei más elemekkel (szavakkal) általában fel nem cserélhetők, ezen alkotóelemek sorrendje is többnyire állandó, szókészletbeli (lexikai) egységekként önálló jelentésük van, és ez a jelentés általában nem található ki az egyes alkotóelemek (szavak) külön-külön vett jelentései alapján”. Tehát például olyan kifejezések kerültek a szótárba, mint a „bring home the bacon”, aminek semmi köze a szalonnához, hiszen magyarul úgy mondjuk: „elviszi a pálmát”. Az állandósult szókapcsolatokon kívül szólásokat, közmondásokat is találunk a szótárban.

A magyar nyelvű bevezetés után következik egy terjedelmében rövidebb angol nyelvű előszó, amely nem egyezik meg a magyar nyelvű szöveggel, és más-más részletekre fektet nagyobb hangsúlyt. Például az új kiadás fizikai megjelenéséről szól bővebben, ezen kívül felhívja a figyelmet arra, hogy Magyarországon ez az első olyan angol szótár, amely azáltal, hogy a példamondatok fordítását nem, vagy csak részben adja meg magyarul, további agymunkára ösztönzi a szótár használóját. Ez első hallásra meglepő, hiszen egy szótártól elvárna az ember, hogy a magyar megfelelőket minden esetben tartalmazza. Ez a szótár azonban inkább tekintendő példákkal illusztrált idioma-gyűjteménynek, semmint hagyományos szótárnak. A kezdők számtalan szokásos szótárt találhatnak, amelyben minden benne van. Az állandósult szókapcsolatok elsősorban a haladóknak okoznak gondot, nekik e szótár használatával nem kell a sok, már ismert szón átrágniuk magukat, míg a keresett kifejezés idiomatikus jelentéséhez jutnak. Másrészt az angol nyelvben számtalan olyan kifejezés van, amely magyarul nem létezik, vagy semmitmondó, ezeket kár is lenne lefordítani, elég, ha egy-két példamondattal mutatják be a használatukat. Ezen kívül sok példamondat származik irodalmi művekből, és ezek műfordítása nem a kérdéses magyar kifejezést tartalmazza.

Az előszók után a rövidítések és jelek feloldásait találjuk meg. A szokásos nyelvtani és stilisztikai jeleken túl a kifejezések földrajzi eredetére utaló rövidítés is szerepel a listában. A szótár megkülönböztet döntően brit, amerikai és ausztrál használatú kifejezéseket, bár ezek pontos behatárolása ma már nehéz feladat, hiszen a nyelvterületek között nagy az átjárás. Éppen ezért csak azon szókapcsolatok esetében találjuk meg ezt a besorolást, amelyek használata a források szerint túlnyomórészt egy területre korlátozódik. Ezen felül itt szerepel a (COBUILD) jel is, ami arra utal, hogy a HarperCollins kiadó COBUILD szótárából származik a példamondat. (Igaz ugyan, hogy a szótár köszönetnyilvánításában összesen tizennyolc felhasznált szótár szerepel, azonban a szerző csak ezt az egy forrást tünteti föl az egyes példamondatok eredeténél.)

A rövidítés két esetben szorult volna bővebb magyarázatra, illetve alaposabb megfontolásra: a „one’s” feloldása „általános alany (=az ember)” míg a „sy” feloldása „valaki”. Ezt a két névmást a szócikkek kidolgozása során nem mindig így használták, vagy nem világos a használatuk. A „back” címszó alatt a 6. pontban olvasható „break one’s ~” „infml agyondolgozza/agyonhajszolja magát” (szó szerint eltöri a saját hátát), míg a 7. pontban a „break sy’s ~” kifejezés található: „infml agyondolgoztat vkit” (szó szerint eltöri valaki hátát). Egrészt az első kifejezésben a „one’s” nem általános alany, hanem arra utal, hogy valaki a saját hátát töri el; másrészt pedig nem biztos, hogy a nyelvtanulóból megérti a két kifejezés használatbeli különbségét. Jó lett volna példamondattal be-

mutatni, hogy az első esetben a „one’s” azonos kell, hogy legyen a kifejezés alanyával, míg a második esetben éppen nem lehet az.

A szótár 597 oldalon tartalmaz kifejezéseket, szólásokat, közmondásokat, majd végül egy magyar-angol mutató zárja a kiadványt, amely „nem tekinthető teljes magyar-angol szótárnak, csupán azokat a magyar szavakat és szókapcsolatokat sorolja föl, amelyek az angol idiómák magyar megfelelőiként szerepelnek a szótárunkban”. Tehát abban segít ez a mutató, hogy visszakereshessük az angol kifejezést a szótárban.

Maga a szótári rész betürendes, A-tól Z-ig rendszerezi a címszavakat. Az igei kifejezések, vonzatos igék az ige címszaván belül találhatóak meg, a névszói kifejezések (attól függetlenül, hogy tartalmaznak-e igét) pedig a főnév vagy a melléknév szerint. Mivel nem mindegyik kifejezésről lehet eldönteni, hogy melyik a meghatározó eleme, ezért kiterjedt utaló rendszer segíti a keresést. A hatalmas mennyiségű feldolgozott anyagban csak kevés következetlenség akad: például nem egyértelmű, hogy az „at first” kifejezés miért a „first” címszó alatt keresendő, míg az „at last”, „at least”, „at once” szókapcsolatokat az „at” címszó alatt találjuk meg. A tekintélyes méretű kifejezésanyagból bizonyára csak akaratlanul maradt ki a gyakran használt „tie the knot”, azaz megházasodik (bár a „tie” és a „knot” is szerepel címszóként).

Néhány címszóval számtalan kifejezést használ az angol nyelv, ezeket arab számozással, külön sorban, jól áttekinthetően találjuk meg. Így a „get”-tel alkotott 89 darab, és a 81 darab „go”-t tartalmazó kifejezés sokkal tisztábban átlátható, mint egy hagyományos szótárba, ahol ezek folyamatosan vannak felsorolva. Azoknak az igéknek, amelyek rendhagyó a múlt idejű és a participium alakjuk, zárójelben megtaláljuk a nehézséget okozó formáit, például a „bite” (harap) ige esetében: (bit, bidden). Ugyanez az eljárás azon igéknél, amelyek –ing-es alakjának írása mutat nehézségeket, például a „lie” (fekszik) ige esetében mindegyik alak rendhagyó: (lying, lay, lain).

Egy lényeges, pozitív eltérés például az *Ország-Magay*-féle szótárhoz képest, hogy egy szó igei és főnévi használatát nem egy címszón belül, római számozással különítik el egymástól, hanem külön címszóként illesztették a szótárba. Így a „look” például először igeiként használva szerepel 49 kifejezésben, sőt ezek is kettébontva, először 22 főnévvel, melléknévvel, határozószóval alkotott szókapcsolatban, majd 26 igei vonzatos formában. Ezután külön címszóként a főnévi jelentésben újabb hat szókapcsolatot találunk, de számozásuk folyamatos, tehát a főnévi kifejezések sorszámai 50-től 55-ig tartanak. Így a hátul található magyar-angol mutatóból könnyebb utalni a kifejezés pontos helyére a szótárban. Hasonlóan dicsérendő, hogy azokat az igéket, amelyeknek két vonzatuk van, nem az első vonzattal alkotott kifejezésekkel együtt szerepeltetik, mint például a már említett *Ország-Magay* szótárban. Ott, maradva a „look” példájánál, a „look in” alatt arab 1-es sorszámmal található csak az „in” vonzattal, majd 2-es pont alatt szerepel a „look in on sy” alakjában. Az új idiómaszótárban viszont 33-as sorszáma a „look in” és 34-es lett a „look in on sy”, így sokkal áttekinthetőbb. Ez a forma a könnyebb áttekinthetőségen felül megkönnyíti a keresztutalásokat is. Olyan utaló címszavak is találhatóak a szótárban, amelyek nincsenek kidolgozva, hanem rögtön más címszavakhoz irányítják az olvasót, például: where › come 48, 49, earth 5, hell 16. Így találhatjuk meg a „Where do I come in?, This is where we came in., where on earth...”, és a „where the hell...” kifejezéseket. A címszó jelentése önmagában, tehát a kifejezésen kívül nincs megadva, és kevés kivételtől eltekintve az idióma tagjainak szó szerinti jelentése sem, csak a kifejezések együttes értelme.

Helykímélés céljából a szótár elve és gyakorlata az, „hogy egy adat (vagyis szókapcsolat, kifejezés) egy helyen szerepeljen”, és ezt következetesen be is tartja, ez alól alig néhány kivétel található. A „What’s up?” például mind a két tagjánál kereshető, sőt nem is teljesen azonos meghatározásokat találunk a két helyen. Az „up” alatt a 11. pontban, tovább bővített kifejezésként így olvasható: „What’s ~? infml Na, mi (baj) van? / Mi tör-

tént? What's up with Jack? – He's looking very angry.” Míg a „what” alatt a 12. pontban, tipikus amerikai szóhasználatnak minősítve ezt találjuk: „W~'s up? US infml Mi van? / Mi történt? Everybody in the office is so gloomy today. What's up? Are we all getting fired?” Majd a 13. pontban a már bemutatott „up”-nál található példamondat, és annak teljes magyar fordítása olvasható. Ugyanezt találjuk a „How about...?” (Mit szólnál...-hez) esetében, mind az 'a', mind a 'h' betűnél ki van fejtve, sőt mivel ugyanezen jelentéssel bír a „What about ...?” is, a 'w'-nél is, más-más példákkal. Ez bizonyára azzal magyarázható, hogy e kifejezések tagjai közül lehetetlen eldönteni, hogy melyik a domináns, így mindegyiknél feldolgozásra kerültek. Az alaposságra való törekvés és a címszó pontokra bontása azonban helyenként túlzottnak tűnik. Maradva az említett „What/How about ...?” kifejezésnél (az „about” alatt) ezt találjuk:

1 **What/How ~ ...?** Mi van ...?; Milyen ...?; Mi a véleményed ...?; Mit szólnál ...-hez/-hoz?; Nincs kedved ...? *What about your library books? Have you returned them yet?* Mi van a könyvtári könyveiddel? ...

2. **How/What ~ that?** (No) mit szólsz ehhez? *What/How about a game of chess?* Nem volna kedved egy játszma sakkhöz? Mi a véleményed egy játszma sakkról? * *What about your trip?* Milyen volt az utad? * *What about the weather?* Is it going to get worse? Milyen az idő? Rosszra fordul? * *What about your promise?* Mi van az ígéreteddel?

Egyrészt láthatóan semmi nem indokolja, hogy a vastag betűvel szedett címszóban megcseréljék a kérdőszavak sorrendjét a két pontban, hiszen az összes idézett példában a „What” szerepel. Fontosabb viszont megjegyezni, hogy az összes itt idézett példamondat az első ponthoz tartozik, azt a bővíthető szerkezetet illusztrálják, a második pontban olvasható szerkezet önmagában használt kifejezés, tovább már nem bővíthető. Sőt, nem világos, hogy miért volt szűkség a 2. pontra, hiszen az 1. pont alatt elég lett volna egy példával megmutatni, hogy így is használható, ugyanis sem nyelvtanilag, sem használataban nem tér el az előzőtől. Ezután a szócikk 3. és 4. pontjában találjuk az utalásokat, többek között a „how 1”-re is, ahol más példákkal ugyanez van kifejtve (a „what”-ra azonban nincs utalás, pedig ott is megmagyarázták a kifejezés jelentését).

A szótárt olvasva rácsodálkozhat a nyelvtanuló, hogy magyarul és angolul is szóról szóra ugyanúgy mondják, hogy valaki bűn ronda („as ugly as sin”); több vasat tart a tűzben („have many irons in the fire”); a két végén égeti a gyertyát („burn the candle at both ends”); a sorok között olvas („read between the lines”); illetve a hidegen hagy angolul is „leave sy cold”. De ez ne bátorítson senkit arra, hogy szó szerint próbálja lefordítani a következő kifejezéseket: „He kicked the bucket” (tulajdonképpen felrúgta a vödört) = meghalt; „like water off a duck's back” (mint víz a kacsra hátáról) = falra hányt borsó; „cook the books” (megfőzi a könyveket) = meghamisítja a számadásokat; „the apple of sy's eye” (valakinek a szeme almája) = a szeme fénye stb.

A szótár jól áttekinthető munka, amelyben a szócikkek felépítése és az utaló rendszer nagyon precízen, pontosan segíti a használót. Főként gyakran használt kifejezéseket tartalmaz, és ezeket világos, érthető példák segítségével mutatja be. Az angol nyelv kedvelői akár szórakoztató időtöltésként is lapozgathatják a szótárt és ismerkedhetnek a nyelv e nehéz, de csodálatos elemeivel.

Magay Tamás (2002): *Angol és amerikai kifejezések szótára*. (Munkatárs: Berkáné Danesch Marianne). Akadémiai Kiadó, Budapest.

B. Papp Eszter

Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Iskola, BTK, PTE